
Bulgarin ja muud vene teemad ajakirjas *Inland*

Malle Salupere

Ajakirja *Inland* nimest ja eesmärkidest tulenevalt on tegemist Lääne-mereprovintside sisetemaatikat käsitleva väljaandega. Seetõttu tundus esialgu ajakirja 175. aastapäeva konverentsiks valitud teema „Vene materjalid ja autorid *Inlandis*“ kerge pääsemisena. Ka on *Inland* ja selle koondregistrid digitaliseeritud. Pärast 1875. aastal trükitud mõneti puudulikku koondregistrit¹ ilmus Wolf P. Wulffiuse esmapilgul üksikasjalik – nii teemade, isikute kui kohanimedega – *Inlandi* register alles 2002. aastal². Seegi valmistas arvukate eksimuste ja vahelejätmist tõttu pettumuse, nii et ikkagi tuli kõik aastakäigud *de visu* läbi vaadata. Välismaised autorid ja teemad on ajakirjas tõepoolest välistatud, kuid materjale vene autorite, ajaloo ning perioodika kohta siiski leidub, sh vastukajade või refereeringutena Baltikumi eluolu kirjeldustele pealinna väljaannetes.

Ajakirja *Inland* initsiaator ja esialgne toimetaja Friedrich Georg v. Bunge³ on mänginud määravat rolli ka Õpetatud Eesti Seltsi rajamisel. ÕES-i põhikiri ongi tema koostatud ja kordab paljusid *Inlandi* esimese numbrilise programmilise enesetuvustuse põhimõtteid, lähtudes sellest, et „truu riigialam ja kasulik kodanik saab olla vaid see, kes oma kodumaad tõeliselt armastab, aga et see kujuneks veendumuseks,

¹ Register zum Inland 1836–1863. Dorpat, 1875. Registri puudustel ja *Inlandi* historiograafial olen peatunud artiklis: F. G. v. Bunge ja Tartu kultuuriajakirjad. – Tundmatu Friedrich Georg von Bunge. Materjale ÕESi konverentsilt „200 aastat Friedrich Georg von Bunge (1802–1897) sünnist“ TÜ ajaloo muuseumis 27. aprillil 2002 (Õpetatud Eesti Seltsi Toimetised, XXXV). Tartu, 2006, lk 77–79.

² W. P. Wulffius. Das Inland. Register 1836–1863. [Kiel] 2002.

³ Tema rolli Tartu ajakirjandusel on käsitlenud mainitud artiklis: M. Salupere. F. G. v. Bunge ja Tartu kultuuriajakirjad, lk 76–100.

selleks peab seda kodumaad kõigis seostes, minevikus ja olevikus täpselt tundma“.⁴

Esimene Bunge toimetatud (koos ülikooli sündiku C. F. Borgi ja rea professoritega) kultuuriajakiri, viis mahukat köidet Tartu aastaraamatuid (*Dorpater Jahrbücher*, 1833–1836) on, vaatamata oma kultuuriloolisele väärtusele, siiani pälvinud vaid mõned tunnustavad read eesti ajakirjanduse üldajaloos.⁵ Peamiselt vene keeles ja vene kirjan-duse tutvustamise seisukohalt on neid vaadelnud Sergei Issakov (1931) ja siinkirjutaja.⁶

Vaatamata sisukusele, polnud aastaraamatutel edu, ja nii hakkaski Bunge 1836. aastal välja andma Baltikumi siseinformatsiooni sisal-davat ajakirja – vastava nimega *Das Inland*. Ülikooli sündik ja luule-taja-tõlkija C. F. von der Borg (1794–1848) aga, võttes kaastoiematajaks kohaliku tuntud pedagoogi ja luuletaja Martin Asmussi (1784–1844), püüdis jätkata senist suunda kitsamalt vene ilukirjandusele orientee-ritud ajakirjaga *Der Refraktor*, mis hingitses vaevalt aasta – 1836/37.⁷

Bunge asutatud ja esimesel seitsmel aastal ka toimetatud *Inland* (*Das Inland, eine Wochenschrift für Liv-, Esth- und Kurlands Geschichte, Geographie, Statistik und Literatur*) pidas vahelduva eduga, erinevate toimetajate käe all vastu tervelt 28 aastat, kuni 1863. aastani, järgides sisus rangelt pealkirja ning püüdes eelkõige jäädvustada kaduvaid ja ununevaid seiku tulevastele põlvedele ja uurijatele. Sellega on ta tänini jäänud ammendamatuks infoallikaks, kuigi selle kasutamist raskendab meie aja- ning kultuuriloolaste hääbuv saksa keele oskus.

⁴ [G. F. Bunge], Einleitendes Vorwort über den Zweck und Plan dieser Zeitschrift. – *Inland*, 1836, nr 1, vg 1.

⁵ Ea Jansen. Baltisaksa ajakirjanduse areng XVII–XIX sajandil. – Eesti ajakir-janduse teed ja ristteed (XVII sajandist XX sajandini). Koost. J. Peegel. Tartu/ Tallinn, 1994, lk 282–283.

⁶ Сергей Исаков. Журналы „Esthona“ (1828–1830) и „Der Refraktor“ (1836–1837) как пропагандисты русской литературы. – Учен. Зап. ТГУ. Вып. 266. 1971, lk 16–52; Сергей Исаков. Воспитанники Тартуского университета – переводчики и популяризаторы русской литературы на Западе. – Tartu ülikooli ajaloo küsi-musi VII. Tartu, 1979, lk 185; Малле Салувере. Забытые друзья Жуковского. – Жуковский и русская культура. Ленинград 1987, lk 434–455; Малле Салувере. Прижизненное восприятие Пушкина в Дерпте. – А. С. Пушкин и Эстония. Сборник работ к 200-летию поэта. Таллинн, 1999, lk 18.

⁷ Vt selle kohta: С. Исаков, Журналы „Esthona“, lk 49–50; Samas, 1979, lk 187.

On väidetud, et ajakiri vältis poliitikat ja talurahva olukorra kriitikat,⁸ nagu oleks see sõltunud väljaandjate ja autorite suvast. Seda tüüpi väljaannetes ei tohtinudki olla poliitikat, see oli ajalehtede, neistki mitte kõigi privileeg. Alamate asi oli kuuletuda, mitte arutleda. Tsensuur karmistus Nikolai I ajal pidevalt ning tsensurid kartsid peaaegu igat vähegi originaalsemat mõtet läbi lasta. Venemaa tsensuuriseadus kehtis ka Balti erikorra järgi elavas Baltikumis, kus tsensurid olid üldiselt intelligentsemad ja tänu keelebarjäärile oli pahandusi vähem. Samas oli aga tsensuur allutatud kohalike rüütelkondade erihuvidele, kes kiivalt jälgisid, et miski nende mainet keskvalitsuse silmis ei kahjustaks.

Tartus ilmuvate ajakirjandusväljaannete tsensur oli kohalik justiitsbürgermeister Carl Helwig (1798–1865); tsensurifondis on säilinud tema kirjavahetus kindralkuberner Carl Magnus von der Pahleniga (1779–1863).⁹ 6. novembril 1837 keelas Pahlen edaspidi avaldada kirjutisi talupoegade vaesumise ja eriti selle põhjuste kohta, mispeale seni arvukad artiklid neil teemadel lõppesid.

Teemasse süvenedes selgus, et ettekande pealkirjaks sobib pigem „Bulgarin ja *Inland*“. Teiste vene suurmeeste kohta või nendelt leidub materjale vaid ühe käe sõrmede jagu, pluss mõned artiklid vene keele, selle õpetamise ja õpikute kohta, mida me siin ei vaatle. Kõik muu vene kultuuri või autoreid puudutav on nii või teisiti seotud poolakas Bulgarini ja tema väljaannetega. Kes ta siis oli?

Jan Taddeusz (Faddei) Krzysstof Bulharyn (Bulgarin) (1789–1859) oli vene esimese tõelise rahvalehe *Северная пчела* (Põhja Mesilane)¹⁰ ning mitme ajakirja asutaja või toimetaja, sündinud ajakirjanik,

⁸ Andres Kärssin. Maarahva käsitus baltisaksa nädalikirjas „Das Inland“ (1836–1863). Magistritöö (Käsikiri TÜ Eesti ajaloo õppetoolis). Tartu, 1998, lk 10–11; E. Jansen. Baltisaksa ajakirjanduse, lk 286.

⁹ EAA 321–2–5.

¹⁰ Kultuuri- ja poliitikalehe *Северная пчела* (1825–1864, edaspidi – СП) asutas Bulgarin Peterburis 1825. aasta algul ja oli selle toimetajaks (alates 1831. a koos Nikolai Gretšiga) ning püsiautoriks surmani. Eriti populaarsed olid tema fõljetonid ehk joonealused kõikvõimalikel teemadel. Kuni 1831 ilmus СП kolm korda nädalas, edasi päevalehena. Ainsa eralehena oli sel õigus ümber trükkida riigi- ja ametkondlikes lehtedes ilmunud poliitilisi uudiseid, kuid lehe ülisuur populaarsus ja loetavus põhines ikkagi toimetaja võimekusel tabada lugeja huviseid

rahvakirjanik ja Karlova mõisnikuna pikaajaline tartlane, kelle loetavus ja tuntus Venemaal tol ajal ületas kaugelt Puškini või Gogoli oma. Bulgarinit võiks nii tegevuse, tähtsuse kui renomee poolest Vene lugeja jaoks võrrelda Jannseniga Eestis. Tuginedes tänapäeval üldtuntud Puškini pamflettidele (ja unustades selle žanri eripära), on tema kohta poolteist sajandit levitatud sõimu ja laimu ning alles viimase mõnekümne aasta jooksul on esialgu välismaal, siis ka Venemaal hakatud tema isikut ja tegevust objektiivsemalt vaatlema. Olen ma isegi püüdnud kõigutada negatiivset legendi temast, milles mind toetas ka kadunud sõjaajaloolane Rein Helme.¹¹ Bulgarin oli lähedalt seotud dekabristidega ja propageeris sisuliselt eluaeg nende vaateid, osavalt tsensuuriga manipuleerides ning puhuti ägedalt võideldes. Nagu Jannseni vältis ta avalikku ebalojaalsust, kuid oskas laveerida lubatu piiiril. Ta säilitas järelepõlvedele poodud luuletaja-dekabristi Kondrati Rõlejevi (1795–1826) arhiivi, temale kui oma lähimale sõbrale jättis Aleksandr Gribojedov (1795–1829) oma komöödia „Häda mõistuse pärast“ käsikirja, ja Bulgarin suutis selle Tallinnas Karl v. Knorringu saksakeelses tõlkes 1831 avaldada, ise tekkinud skandaalist kõrvale jäädes. Nimelt oli impeeriumi ministri teos, mida eessõna järgi „kõik tundsid“ (käsitsi kirjutatud ärakirjade kaudu!), ametlikult keelatud ja sai Venemaal tervikuna ilmuda paarkümmend aastat hiljem. Ka Bulgarini Puškini-vaenulikkus on pigem legend, sest aastate jooksul rohkem kui 250 kiitva ja ülistava arvamuse kõrval on tema lehes ilmunud Puškini kohta kolm negatiivset artiklit 1830. aastal, mis kutsusidki esile poeedi ja tema sõprade rünnakud, sest Bulgarini arvamustel oli suur mõju lugejatele, seega läbimüügile.

ja ootusi ning andekal rahvapärasel ja humoorikal sõnakasutusel. Pärast tema lahkumist ajaleht hääbus paari aastaga.

¹¹ Малле Салупере. Ф.В. Булгарин как историк. – Новое литературное обозрение, 1999, nr 40, lk 42–55; Malle Salupere. Ärapõlatud Faddei Bulgarin. Vaatame legendi taha. – Tõed ja tõdemused. Artiklikogumik. Tartu, 1999, lk 331–352; Малле Салупере. Завораживающая установка и портрет личности (К характеристике Булгарина). – Лотмановский сборник, 3. Москва, 2004, lk 109–120; Malle Salupere. Puhastverd slaavlane ja tartlane Faddei Bulgarin. – Tartu Linnamuuseumi aastaraamat, 2009, lk 39–68.

Enne Ivan Turgenevit (1818–1883) oli ta ainus vene kirjanik, kelle kõik tähtsamad teosed ilmusid juba tema eluajal mitmes võorkeeles.

Küsimusele, kuidas Bulgarinist sai Puškini ajastu demonlik, paha vaim, võib vastata tema enda sõnadega. Ta armastas öelda, et rahva häält saab pidada jumala hääleks vaid siis, kui kellestki räägitakse head, sest inimesed ei hakka üldjuhul teiste kohta midagi head välja mõtlema. Halba seevastu tohib uskuda vaid kindlate tõendite najal. Teine sentents, aastast 1830: „Pole midagi lihtsamat kui tappa aus inimene laimuga. Halb inimene mõtleb välja, rumalad kordavad järele, aga lõpuks jäävad targadki uskuma, sest – kõik räägivad.“¹² Nende tõdede kohta, nagu me hästi teame, leidub küllaga näiteid läbi aegade, ka praegu.

Põhisüüdistused Bulgarini vastu ongi peamiselt nii sündinud. Tema valgustusajastu ideid kandvad seiklusliku süžeeaga õpetlik-moraliseerivad romaanid ja jutustused, samuti kõikvõimalikel teemadel lugejaga just nagu lobisevad följeton-joonealused aga illustreerivad nii neid kui ka teisi triviaalseid tõdesid.¹³ Need meeldisid lugejale, sest Bulgarin oskas arvestada vähenõudlikuma publikuga, kes on alati ja kõikjal enamuses. Pealegi oli ta andekas ja töökas, kuid, taas tema enda sõnutsi: tema patte ja patukesti on alati vaadeldud suurendava, teiste, eriti Puškini omi, aga vähendava pikksilmaga.

Karlova mõisa ostmisest Tartu külje all 1828. aastal kuni surmani 1859 veetis Bulgarin siin kõik suved, pärast ajutist erruminekut 1831. aastal elas kuus aastat pidevalt, suhtles aktiivselt kultuuriringkondadega ja kirjutas palju siinsetest oludest oma väljaannetes, eriti *Северная пчела's* (СП). Tartus Raadi kalmistul on nii Bulgarini kui tema mitme pereliikme hauad.

Tolleaegse vene ajakirjanduse lugemine lõhub meile sisendatud pildi. Mitte Bulgarin ei olnud ründaja, vaid teda rünnati pidevalt,¹⁴

¹² Tsitaat pärineb romaanist „Pjotr Ivanovitš Võžigin“, mida Tartus ei ole.

¹³ Puškin on ironiliselt öelnud, et ta ei tea midagi kõlbelisemat Bulgarini teostest, mida ta mõistagi ei loe, kuni neis temast ei räägita. Üks tema sõpru aga loetles epigrammis Bulgarini kuulutatavaid moraaltõdesid, pakkudes, et võib-olla on see kõik tema jaoks uudis.

¹⁴ Ühes 1842. aasta joonealuses (*Северная пчела*, 1842, nr 64, lk 253–255) kirjutab Bulgarin, et üks ta sõber luges kokku, et 15 aasta jooksul on teda ja eeskätt tema

ja kui ta 1830. aastal kannatust kaotades vasturünnaku avaldas, tuli Puškini pamflettide kogupauk, mis sai poolteiseks sajandiks Bulgarini hindamise põhikriteeriumiks ja biograafia asendajaks, ilma et keegi oleks vaevunud gallikaid uurima.¹⁵

Karlova-aastate jooksul (1831–1837) tegeles Bulgarin ajalooliste uurimustega ja oma teoste väljaandmisega. Eraldi on ta avaldanud 16 köidet romaane, 18 köidet jutustusi, olukirjeldusi, biograafiaid, ajaloolisi artikleid ja reisikirju. Suurprojektist „Venemaa ajaloolises, statistilises, geograafilises ja kirjanduslikus suhtes“ sai ilmuda vaid pool, s.o kuus köidet.¹⁶ Neist neli on pühendatud slaavlaste ürg- ja esiajaloo aastani 1054 (Jaroslav Targa surm), kaks esitlevad Venemaa kaasaegset statistikat.

Noorpõlvesõber Andrei Storoženkode (1790–1857) kirjutas ta 9. septembril 1833: „Elan, nagu elab kask või haab, ainult mul on tunded, neelan sappi ja vaikin. Kirjutan rumalaid, loen tarku asju, jalutan kõrbes, st sakslaste hulgas, kes sünnist surmani räägivad ainult protsentidest ning viinapõletusest, ja igavusest teen lapsi.“¹⁷ Aastatel 1832–1840 sündisid siin tema neli poega ja tütar.

põhiteost, romaani „Pjotr Ivanovitš Võžigin“ erinevates väljaannetes maha tehtud 720 korda! Mainides, et just ilmus romaani tõlge juba kaheksandasse võõrkeelde (tšehhi), tõdeb Bulgarin, et niisuguse „eduga“ ei saa kiidelda ükski kriitik ega kirjanik ning see tõestab, et tühisuse peale poleks ju mõtet energiat raisata.

¹⁵ Need üksikud, kes seda tegid, said samasuguse üllatuse osaliseks nagu kirjandusloolane Semjon Vengerov (1855–1920), kes kirjutas: „Meie ootused said julgalt petta. Sadades Bulgarini följetonides (ainus koht, kus sai avalduda ajalehe suunitlus) ei leidnud me ainsatki vastaste süüdistamist ebalojaalsuses, ei ühtki vene „liberalismi“ võrdlemist sündmustega Läänes. Mis puutub Vene olude kiitmisel, ülemate ees lipitsemisel, siis seda esineb nii harva, et seda ei saa kuidagi pidada iseloomulikuks.“ Vt: Сборник статей по истории и статистике русской периодической печати (1703–1903). С.-Петербург, 1903, lk 106–107.

¹⁶ Россия в историческом, статистическом, географическом и литературном отношениях. Ручная книга для русских всех сословий. История. Ч. 1–4. Статистика. Ч. 1–2. С.-Петербург, 1837. See sisukas teos ei haaku kuidagi Bulgarinist maalitud pildiga ega tema massilugejale adresseeritud töödega, seepärast on autorlust püütud omistada kahe statistikaköite koostajale, tollasele Professore instituudi tudengile N. A. Ivanovile (1813–1869). Bulgarini autorluse tõestust vt: М. Салупере. Ф. В. Булгарин как историк. – Новое литературное обозрение 1999, nr 40, lk 42–55; М. Салупере. Неизвестный Фаддей. – Радуга, 1991, nr 4, lk 30–41.

¹⁷ Стороженки. Фамильный архив. Т. 3. Киев, 1908, lk 18.

Nõukogude ajal võimendusid negatiivsed hinnangud sedavõrd, et „reaktsionääri“ hakati lausa Glavliti suuniste järgi ignoreerima; nii ei räägita isegi kõrgkooliõpikutes õieti midagi Bulgarini ülipopulaarsetest romaanidest, temast kui autoriteetseimast kriitikust kogu Nikolai I kultuurikartlikul ja -vaenulikul valitsusajal (1826–1855), tema teenetest väliskirjanduse tutvustamisel ja avaldamisel ning vene kultuuri ja kirjanduse propageerimisel välismaal.

Uuemas bulgarinistikas aitab allikakriitiliste uurimuste ilmumisele oluliselt kaasa paljude Bulgarini tööde ning memuaaride taasavaldamine viimase 25 aasta jooksul. Need olid ju sada aastat täiesti tundmatud, teda ennast teati õpikutes ja teatmeteostes avaldatud negatiivsete hinnangute järgi.¹⁸ Müütilised stereotüübid on siiski visad kaduma.

Tartus ja Liivimaal leidis Bulgarin haritud inimeste hulgas küll sõpru, kuid rohkesti oli ka neid, kes eelistasid uskuda tema kohta levivaid kuulujutte või kaldusid Karlovat pidama mingiks musta maagia ja paha vaimu pesaks. Mõisnikud pidasid teda enamasti sissetungijaks, kes talupoegade olukorda kergendades neid sõnakuulmatusele õhutab. Tema artikleid kohalikest oludest kardeti, sest kuigi neis leidus rohkesti kiitust, oli seal tihti ka teravaid torkeid. Bulgarin teadis hästi, et Nikolai I oli tema ajalehe igapäevane kriitiline lugeja, ja ta kasutas eristaatuses Läänemereprovintside elu kiites või arvustades võimalust oma ideid (nt pärisorjuse kaotamise või üldise kirjaoskuse eelistest, aga ka riigikorraldusest) isevalitseja silme ette viia. Seda teades paljud lausa kartsid ja vihkasid teda. Veebruaris 1844 kirjutas ta eelmainitud sõbra pojale:

„Käin otseeed ning tahes-tahtmata riivan teelolijaid. Nüüd kiitsin Tartut ja ülikooli – ning Te saate näha, või juba näetegi, et sain sellega rohkem vaenlasi kui sõpru. „Miks kiideti seda, aga mitte toda, miks pannakse mind ühele

¹⁸ Bulgarini teoseid leidus vaid vähestes arhiiv- ja teadusraamatukogudes, eriti pärast üleminekut uuele kirjaviisile 20. sajandi algul, mil vanad raamatud autorist sõltumata avalikes raamatukogudes hävitati. Näiteks TÜ raamatukogus leiduvad vaid „Сочинения. Т. I–III. С.-Петербург, 1836; Россия в историческом, статистическом ...“, raag romaani, *Северная пчела* ja Venemaa esimese kultuuriajakirja *Северный Архив* komplektid, ajakirja *Сын Отечества* üksikud aastakäigud, pluss mõned juhulikkud uusväljaanded.

pulgale teisege, kes teda palus?“ jmt – vaat, mida Te kuulete. Need, kes said kiita, hakkavad tänitama, ainult näitamaks, et nad pole seda taotlenud. Kõike seda teadsin ma ette, kuna olen korduvalt kogenud – ja ma sülitän nii inimeste kiitusele kui ka laitusele! Peaasi, et tõde oleks au sees!¹⁹

Bulgarin vihjas siin oma igalaupäevasele följetonile²⁰, milles seekord oli juttu Tartu aastalaadast jaanuari lõpus, aga sellega seoses ka Tartus antava üldhariduse kvaliteedist ja odavusest ning ülikoolist ja selle professoritest.

Esimese kümne *Inlandi* ilmumisaasta jooksul poleks ajakirja jaoks Venemaad ehk sisekubermange nagu olemaski, kuigi alates 1840. aastast on selles rubriik „Russische Journalistik“, milles mainitakse Liivimaaga seotud või liivimaalaste artikleid eeskätt Vene põllumajandusajakirjas, korduvalt refereeritakse *СII* põllumajandustemalisi artikleid, sh artikleid levivatest kartulihaigustest. Aeg-ajalt nimetatakse ka Bulgarini Liivimaa eluolu kirjeldusi igasuviste Karlovast kirjutatud kirjade näol, millest katkendeid vahetevahel avaldati *Rigasche Zeitungis* ja alates 1840ndate lõpust lühikokkuvõtetena ka *Inlandis*. Mõnel episoodil peatume allpool.

Tõrjuv hoiak võib väljenduda ka „paha“ nime vältimises. Seda iseloomustab seik pianist Ferenc Liszti (1811–1886) esinemisest Tartus 1842. aasta varakevad. „Klaverikuningat“ oodati märtsi keskel, mispuhuks linna saabus arvukalt aadlikke lähedalt ja kaugelt, kellest paljud pidid pettunult koju sõitma, sest oodatav jäi Miitavis haigestumise tõttu pikemaks Riiga.²¹ Kontserdid aulas toimusid alles 28. ja 30. märtsil; kolmanda kontserdi toimumise paika aga ei pändunud *Inlandi* keel välja ütleva, kirjutades 14. aprillil: „Liszt sütitas ja vaimustas oma teisel kontserdil publikut veel enam kui esimesel korral. Meid rõõmustas aga ka tunnustus, mida ta laskis osaks saada meie tublile pianistile hr. Alexander Bernardile. Ta julgustas teda kontserdiga esinema ja mitte ainult ei keelanud talle oma toetust, vaid ostis ka tema toetamiseks märkimisväärse arvu pileteid. Nii oli meil õnn suurt meistrit 1. aprillil veel kord kuulata, ja pealegi esines ta sellel kolmandal kontserdil sama tihti kui Bernardi, kellega

¹⁹ Стороженки. Семейный архив. Т. 4. Киев, 1906, lk 257.

²⁰ Северная пчела, 1844, nr 33, lk 129–131.

²¹ Inland, 1842, nr 13, vg 119–120.

ta koos ka ühe Moscheles'i suure kontserdi neljale käele esitas...²² Siin on jäetud ütlemata, et kontsert toimus Karlova mõisa neljasaakohalises valges saalis, mis juba enne Bulgarini kätte minekut oli üheks Tartu kultuurielu keskpunktiks ega minetanud seda aurat ka tema ajal, eriti oma soodsa asukoha (käeulatuses raekojast, aga juriidiliselt linna taga) ja peremehe külalislahkuse tõttu, kes oli tõeline melomaan ja muusikaasjatundja. Seda kinnitavad tema Peterburi kontserdielu ülevaated ЦП-s, kus samal aastal on eriti palju tähelepanu jagunud Euroopa ja Peterburi publikut hullutanud lauljanna P. Viardot-Garcia'le, kes samuti on Karlovas esinenud. Tema erilise tämbriga hääl ulatus sopranist kontraaldini. Liszti kohta kirjutas Bulgarin, et ta suutis klaveriga sama, mis sünge Paganini viiuliga, kuid too ei võitnud inimeste südameid nagu Liszt, kel endal on süda olemas ja kes alati on valmis kedagi abistama.²³

1842. aastal hakkas Bunge kolm korda aastas välja andma Baltikumi ajaloo alast ajakirja *Archiv für die Geschichte Liv-, Ehst- und Curlands*. Et uue väljaande asutamine muidu poleks õnnestunud, taotles Bunge kindralkuberneri luba anda oma ajakirja vastavalt kinnitatud programmile välja kahes osas.²⁴ *Inlandi* alapealkirjaks jäi 1842–1843 *Eine Wochenschrift für die Tagesgeschichte* (Päevasündmuste nädalakiri). Algse pealkirjaga ja endisest koguni suuremas mahus hakkas *Inland* taas ilmuma Theodor Beise (1818–1878) toimetusel 1844. aastast. Siitpeale sagenevad ka vene teemad ja ülekaalukalt negatiivse alatooniga viited Bulgarinile.

Teravad lahkkelid Bulgariniga torkavad silma 1845. aastal, mil *Inland* teatab, et professor Mädler on kommenteerinud „Bulgarini suverünnakuid“ ЦП-s, mille peale *Rigasche Zeitung* oli avaldanud artikli „Saksa õpetlaste mürsud vene ajakirja-rakettide vastu“.²⁵

²² Inland, 1842, nr 15, vg 135.

²³ Северная пчела, 1842, nr 81, vg 321.

²⁴ Kindralkuberner teavitas sellest tsensorit, käskides jälgida, et kumbki ajakiri varem kinnitatud programmist kõrvale ei kalduks (EAA 321-2-5, L 5). Pärast Bunge asumist Tallinnasse ilmus *Archiv* Eestimaa Kirjanduse Ühingu toel vaheaegade kuni 1895. aastani. Bunge oli selle toimetajaks lahkumiseni Tallinnast Peterburi 1854. aastal.

²⁵ Inland, 1845, nr 47, vg 748.

1847 tehakse Bulgarinist ja tema Liivimaa-kirjadest juba rohkesti juttu. 14. juunil tsiteeritakse *Zuschauer*'it: „Muusadelinn on vaikne ja inimtühi. On oodata, et hr. Th. Bulgarin oma suvepuhkust selleks kasutab, et harjunud moel Liivimaa elanikest juttu teha.“²⁶ Järgmistes numbrites loetletakse ЦП mitmes numbris ilmunud teemasid – uudi-seid ja vaatlusi ülikooli ning linnaelu kohta, tuuakse katkendeid sel suvel eriti pikkadest Liivimaa-kirjadest (VII–IX kirjast) mitmesu-guste kohalike uudiste ning arutlustega. Väljavõttes ЦП nr 126 följe-tonist on juttu sellest, et Tartus ja Liivimaal suhtutakse ükskõikselt ja pigem põlglikult Peterburis laineid löönud eeternarkoosi (seda hakkas juurutama endine Tartu kirurgiaprofessor Nikolai Pirogov), nagu enamasti kõigesse, mida pole leiutanud tublid sakslased ise. Rajatava Veterinaariainstituudi²⁷ kohta arvab Bulgarin, et see on nii kubermangule kui kogu riigile kindlasti vajalikum ja kasulikum kui transtsendentaalne filosoofia.²⁸ Pikem katkend on elanike (sakslaste ja põliselanike) suhetest ning ajaloost koos arvamusega, et kui vapraid muinaseestlasi poleks alistanud mitte saagiahned ristirüütlid, vaid näiteks hollandi kaupmehed, oleks see piirkond võinud öitseda ja olla kuulus nagu Madalmaad, kuna siin on Soome lahest kuni Palan-gani pool tosinat soodsat sadamat ning jõgede kaudu ühendus sise-maaga. Pinnas võimaldab suurepäraseid saake, kaunis loodus, tervis-veeallikad ja mererand pakuvad häid puhkevõimalusi. Elanikel ja eriti aadlikel aga napib ettevõtlikkust vabrikute ja manufaktuuride asutamiseks ning enamasti piirduvad kaupmehedki sajanditevanuse transiit- ja vahetuskaubandusega.²⁹ Järgmises katkendis ülevaatega vesisest ilmast, vilja- ja kartulisaagist ning kirjandusest on *Inland* muuhulgas tsiteerinud katkendit iseenda kohta, kus Bulgarin oli välja-annet võrrelnud oma samanimelise verivaenlasega *Отечественные зануцку*, mis, erinevalt *Inlandist*, oma nime ega isamaad ja isamaa-list ei austavat. Arutledes saksa keele väärtuste üle, ei jäta Bulgarin

²⁶ *Inland*, 1847, nr 26, vg 578.

²⁷ Nagu selgub ühest Bulgarini kirjast, oli rahandusminister Kankrin tahtnud osta Karlovat esialgu nn Bocki majas asuva Veterinaariainstituudi jaoks, kuid Bulgarin polnud nõus müüma.

²⁸ *Inland*, 1847, nr 31, vg 674–676.

²⁹ *Inland*, 1847, nr 38, vg 834–836.

märkimata, et teda sageli sakslaste vaenlaseks tituleeritakse, kuid ei pea ju kõiki ja kõike kiitma. Ta vaid püüab nii sakslastele kui venelastele otse tött öelda, kuna iga rahva seas on nii kiitust kui laimust vääriwat.³⁰ Muidugi ei soodustanud taolised mõtteavaldused Bulgarini suhteid eriti kohalike rüütelkondadega, ja teda püüti kahjustada igal võimalikul moel. Kord isegi arreteeriti tema teener turul, kuna mingi keskaegne seadus keelas linnast toidukraami välja viia. Samas aga kardeti Bulgarini sulge, kuigi otseselt polnud kartuseks põhjust – tema kirjutised on alati Liivimaad ja eeskätt Tartut vahel lausa mõõdutundetult ülistavad. Üldse on tema artiklitest pea võimatu leida sedalaadi süüdistavaid insinuaatioone, millest teda ennast ei säästetud üheski konkureerivas väljaandes. Sellegipoolest on ka Liivimaal Bulgarini kirevatest sõnumitest (всякая всячина) sagedamini välja nopitud harvad kriitilised märkused. Nii tsiteeritakse СП artiklit Riia linnapea matustest, millele heidetakse ette keskaegset toretsemist. See mesilasepiste tingis *Inlandi* pikema ärritunud kommentaari, koos kadunud linnapea teenete rõhutamisega.³¹ Ülejäärgmises numbris aga vastatakse Bulgarini etteheitele, nagu vahendaksid nad lugejatele üldise kiituse foonilt vaid üksikuid ebasoodsaid repliike, nt viletsa hobusekasvatuse, halvatud aurulaevaliikluse, kehva kapitalikasutuse jne kohta, et oleks ju piinlik enesekohaseid kiitusi, olgu need põhjendatud või põhjendamata, korrata.³² Tuleb tõdeda, et Liivimaa ja Tartu kuulsus levis neil aastail üle Venemaa just tänu Bulgarini tihedatele sõnumitele: tema lehte loeti nii Kaukaasias kui Siberis.

Järgmisel, 1848. aastal tsiteeritakse СП-s nr 130 artiklit ülikooli kohta, milles kiidetakse valitsuse ja haridusminister Sergei Uvarovi (1786–1855) tegevuse tulemusel saavutatud distsipliini ning suurepäraseid õpitulemusi.³³ Peagi aga lahvatas „infusooride tüli“, kui Bulgarin oma tavalises joonealuses oli maininud kuuldust, nagu oleks Pirogov kooleraohvrite lahkamisel avastanud koolerat levitavad õhus lendavad infusoorid, ja küsinud, kas see kuuldus võiks tõele vastata.

³⁰ *Inland*, 1847, nr 39, vg 849–852.

³¹ *Inland*, 1847, nr 46, vg 1091–1092.

³² *Inland*, 1847, nr 49, vg 1158.

³³ *Inland*, 1848, nr 26, vg 568–570.

Seda oli refereerinud *Inland* viitega CII-le³⁴. Kümme numbrit edasi aga on üle poole 15. septembri ajakirjast täidetud artikliga „Põhja Mesilane ja koolera-infusoorid.“ Selles lahkab keegi dr Marcusen mitte niivõrd probleemi, kuivõrd Bulgarini, kellega Pirogov ise ei hakkaks väitlema, väidetavat asjatundmatust, ja soovitab tal edaspidi kirjutada mitte teadusest, vaid lihtsamatest asjadest.³⁵ Ülejäärgmises numbris on Bulgarini solvunud vastus, kus ta ei unusta rõhutamast oma 24-aastast tegevust ülipopulaarse lehe toimetajana.³⁶ Sellele järgneb Marcuseni „Õiendused mõnele hr Bulgarini väitele“, milles ta ilmselgelt püüab head nägu tehes tüli siluda.³⁷

Sel perioodil on *Inlandis* avaldatud vaid üks vahetult vene kirjan-
dusega seotud artikkel – draamafragment A. Marlinski ajaloolise
jutustuse „Neuhauseni [Vastseliina] loss“ lõpuosa ainetel. Dramati-
seerija on jäänud anonüümseks.³⁸ Tegemist oli pagendatud dekab-
risti ja Bulgarini sõbra Aleksandr Bestuževiga (1797–1837), kes pärast
süüdimõistmist 1826 sai üheks Venemaa populaarsemaks kirjanikuks,
kuid võis esineda vaid varjunime all. Kirjanduslukku on ta läinud
kui Aleksandr Bestužev-Marlinski, kelle mitmed teosed kajastavad
romantilist rüütliajastut Liivimaal.³⁹

On ehk huvitav, et vene kirjanduse, samuti Bulgariniga seotud
materjale on *Inlandis* rohkem aastatel, mil selle juures toimetas ligi
üheksa aastat (1849–1858) selle väljaandjaks ja 1851–1858 ka kirjas-
tajaks olnud eestlasest kirjandustegelane, tõlkija ning bibliograaf
Carl Gottlieb Reinthal (1797–1872). Reinthal oli ka ühe tartukeelse
aabitsa ning Kalevipoja esimese tõlke autor ning pärast Friedrich
Robert Faehlmanni surma 1850–1852 ÕESI president. Ilmselt suhtles
ta ka Bulgariniga, kes kunagi ei varjanud oma sümpaatiat eestlaste

³⁴ *Inland*, 1848, nr 27, vg 585.

³⁵ *Inland*, 1848, nr 37, vg 765–772.

³⁶ *Inland*, 1848, nr 39, vg 841–844.

³⁷ *Inland*, 1848, nr 40, vg 863–868.

³⁸ *Inland*, 1846, nr 51, vg 1223–1228.

³⁹ Valimiku nende jutustuste katkenditest on avaldanud S. Issakov kogumikus „Postitõllaga läbi Eestimaa. Eestimaa vene kirjanike kujutuses (XVIII sajandi lõpp – XX sajandi algus)“. Tallinn, 1971. „Neuhauseni loss“ leidub lk 94–114. *Inlandi* publikatsioon võis olla ajastatud A. Bestuževi 50. sünniaastapäevale.

vastu ega jätnud kasutamata juhust oma kirjutistes esile tõsta selle rahva positiivseid omadusi, millele orjastajad pole võimalust andnud arenemiseks. Tema venda, kreisiinspektor Ernst Reinhali nimetatakse Bulgarini matuste ajal tema volinikuks, ja võib-olla mitte ilma „Rossija“⁴⁰ ning Karlova vestluste mõjuta on viimane kirjutanud ning avaldanud pikema „dramaatiliste piltide tsükli“ Venemaa ajaloost Rjuriku ning Vladimiri vahelisel perioodil. Selle esimest köidet on vaadeldud *Inlandi* lisas.⁴¹ See olevat esimene mitmetest ja sisaldab kurbmängu „Pagan Ilda, Askoldi abikaasa“ kahes vaatuses ja kolmeosalise „Svjatoslavi“ (nooruk, kangelane ja surm, kokku 6 vaatust). Mahukas tsükkel pidanuks algama „Rjurikuga“, mis, „nagu kindlast allikast teada, on täielikult valmis, kuid ületamatute takistuste tõttu pidanud esialgu kõrvale jääma“.

Muidugi on see vihje tsensuurile, mis seoses Euroopa 1848. aasta revolutsioonidega ning Marxi-Engelsi manifestiga oli igasuguste keeldudega kirjanikkude ja ajakirjanikkude elu Venemaal väljakanatamatuks ning valitsejate käsitlemise pea võimatuks teinud. Pole võimatu, et tsükli kaas- või koguni põhiautor oligi Bulgarin, kelle memuaarid⁴² olid just samuti „ületamatute takistuste“ tõttu toppama jäänud. Vahest loodeti korrata 1831. aasta Gribojedovi näidendi efekti? Igatahes on raske uskuda, et Reinthalil olnuks nii põhjalikud teadmised vanemast Vene ajaloost ning oldest, nagu paistab artiklis esitatud sisukokkuvõttest ja katkenditest. Aasta hiljem on *Inlandi* esilehel kiitev arvamus tsükli järjekordse viievaatuselise kurbmängu „Jaropolk“ kohta⁴³, aga näib, et Vladimirini, nagu lubatud, ei jõutudki.

1849. aastal on *Inland* СП järgi tsiteerinud katkendit Bulgarini mälestustest inimlikult sooja iseloomustusega endise Riia kindralkubeneri

⁴⁰ Россия в историческом, статистическом, географическом и литературном отношениях. Ручная книга для русских всех сословий. История. Ч. 1–4. С.-Петербург, 1837. See sisaldab Vene esiajalugu Euroopa ajaloo foonil aegade algusest Jaroslav Targa surmani 1054. aastal.

⁴¹ *Inland*, 1848, nr 37, vg 781–796.

⁴² Фаддей Булгарин. Воспоминания (части первая-шестая). Ст.-Петербург, 1846–1849. Nende mälestuste faktitäpsust ja huvitavust tunnistasid juba kaas-aegsed, kuid autor jõuab oma biograafiaga ainult Venemaalt lahkumiseni 1810, kuigi vahele on kiilutud ka mitmeid hilisemaid episoode ja tegelasi.

⁴³ *Inland*, 1849, nr 50, vg 833–836.

markii Filippo Paulucci (1779–1849) kohta seoses viimase surmaga.⁴⁴ Samal aastal leiame teisegi väljavõtte CII-st – Bulgarini „Aforismid ühiskondlikest suhetest Vene Läänemereprovintsidest“⁴⁵, milles kirjeldatakse meelelahutusi, seisustevaheid ja kolme provintsi omavahe-
lisi erinevusi.

Alates *Inlandi* XVII aastakäigust, aastast 1852 on vene teemad sagenenud. Juba algus⁴⁶ sisaldab katkendit Venemaa Haridusministeeriumi ajakirja artiklist 1000-aastase Venemaa teemal,⁴⁷ ja selle lisana heatasemelise anonüümse kümnestroofilise tõlkekatkendi Puškini „Jevgeni Onegini“ algusest (36–38, stroofid I–VI, XV–XVI, XX, XXII). Pikem nekroloog⁴⁸, tõenäoliselt sõbra-testamentitaitja ning esimese biograafi Karl Johann v. Seidlitz (1798–1885) sulest, on pühendatud 12. aprillil (v.k.j.) Baden-Badenis surnud poet Vassili Žukovskile (1783–1852), kus märgitakse sedagi, et ta kavatses eluõhtu veeta Tartus ning jõudis viimase tööna lõpetada „Odüsseia“ tõlke, mis peaks olema maailma parim. Siin Seidlitz ei liialdanud: kuigi Žukovski oskas kreeka keelt vaid algtasemel, kasutades reaalist ning saksa autorite tõlkeid, kuulub selle tõeliselt geniaalse luuletaja-tõlkija venekeelne „Odüsseia“ veel praegugi maailma parimate Homeroose tõlgete hulka.

Järgmisel aastal⁴⁹ leiame *Inlandist* kellegi Eduard Baumbachi üsna kvaliteetses tõlkes kümme Puškini luuletust (Wulffius ongi need talle omistanud), mis kuuluvad poeedi loomingu paremikku ning on kahe erandiga leitavad ka Puškini uusimas vene-eestikeelses luulevalimikus.⁵⁰ Baumbach on tõlkinud ka vähetuntud naisluuletaja Karolina

⁴⁴ Inland, 1849, nr 22, vg 368.

⁴⁵ Inland, 1849, nr 37, vg 625–630.

⁴⁶ Inland, 1852, nr 3, vg 32–35.

⁴⁷ Järgmistes numbrites (nr 9, vg 161–170 ja nr 23, vg 452–456) on ülikooli ajaloo-professor Hermann Friedrich Kruse juubeliaasta vaidlustanud ning peab õigeks pidada Vene riigi alguseks Rjuriku ja vendade kutsumist aastal 862. Varem (Inland, 1846, nr 11, vg 217–226) oli ta avaldanud pikema artikli Rjuriku eluloost, kõrvutades eri rahvaste kroonikaid, saagasid ja pärimusi.

⁴⁸ Inland, 1852, nr 17, vg 335–336.

⁴⁹ Inland, 1853, nr 21, vg 443–444 ja nr 34, vg 735–736.

⁵⁰ Aleksander Puškin. Valitud luuletused. Koost. ja komment. M. Lotman. Tallinn 2003, lk 160, 176, 178, 202, 270, 288, 306.

Jaenisch-Pavlova ühe luuletuse.⁵¹ 12 Krõlovi valmi nimetamata kesk-päraselt tõlkijalt⁵² ei kuulu enamasti kõige tuntumate, kuid valdavalt ühiskonnakriitilisi paralleele võimaldavate hulka, nt „Elevant-valitseja“, kes tunnistab lammaste kaebuse põhjendamatuks ning lubab hundil edaspidi võtta igaühelt mitte karvakestki rohkem kui ühe naha.

Bulgarin võis *Inlandile* vahendada artikli Tadeusz Kościuszko⁵³ vangistamisest pealtnägija jutustuse põhjal.⁵⁴ See Ameerika ja Poola rahvuskangelane ning 1794. aasta Poola ülestõusu juht oli Bulgarini isa sõbrana tema ristiisa.

Bulgarini memuaarid ilmusid Peterburis 1846–1849 ja võeti vastu kodumaise ajakirjanduse jäise vaikimisega, sest mahategemiseks oli raske põhjust leida. Esimene uustrükk ilmus Moskvast alles aastal 2001. Kuue ilmunud ande sündmustik lõppeb 1810. aastal, kuigi selles on palju põikeid hilisemasse aega. Ülejäänud käsikiri pole säilinud.

Välismaal pöörati Bulgarini memuaaridele siiski rohkem tähelepanu ja *Inlandis*, tuginedes Weimari aastaraamatus „Minerva“ avaldatud katkenditele, mida küsija ise lugenud pole, aga mida peetavat väga huvitavaks, küsitakse: „Juhime tähelepanu, et Tartus tõlkivat neid hr. lektor Clemenz, kes olevat juba kirjastaja leidnud. Siiski tahaks küsida: miks need memuaarid tõlgiti ja kas need viimaks ei osutu sama imaginaarseks suuruseks, nagu palju muudki, mis hr. v. Bulgarin kirjutanud“.⁵⁵ See rünnak ei jäänud vastuseeta, milles kahtlemata oli ka Bulgarini enda käsi mängus, kuigi alla on kirjutanud tõlkijad, kes märgivad, et autor pole isegi katkendit lugenud, aga kahtleb teose väärtuses. Ta võiks teada, et Bulgarini nimi pole maailmas tundmatu, „kusjuures ainuüksi romaani „Ivan Võžigin“ on tõlgitud: saksa, rootsi, taani, inglise, prantsuse, hispaania, itaalia (illustr.), slaavi-illüüria (albaania), slaavi-böömi (tšehhi), horvaadi

⁵¹ *Inland*, 1853, nr 35, vg 760–762.

⁵² *Inland*, 1853, nr 11, vg 225–228 ja nr 12, vg 255–260.

⁵³ Tadeusz Kościuszko (1746–1817) oli vabatahtlikuna osalenud Ameerika kodu-sõjas 1776–1786, kust naasis kindralina.

⁵⁴ *Inland*, 1857, nr 13, vg 205–207.

⁵⁵ *Inland*, 1858, nr 20, vg 335.

(slavoonia), türgi, arabia, uuskreeka ja moldaavia keelde.⁵⁶ Siinkohal on huvitav ka tundmatute tõlgete loetelu (türgi, arabia ja uuskreeka keeles) ning asjaolu, et mainimata on poola keel, milles oli tolleks ajaks ilmunud vähemalt kaks tõlget – romaan algab ju peategelase õnnetu vaeslapsepõlvega XVIII sajandi Poolas. Vahelejätmine on mõistetav, sest Bulgarinit süüdistati alailma tema poola päritolus ja kahtlustati sümpaatias Poola dissidentidele ja vabadosliikumistele.

Selle vastuse juures on toimetuse õelavõitu märkus, et nupu avaldamisega ei tahetud ärgitada tüli, vaid arutelu. Pealegi ei teinud keegi maha „Ivan Võžiginit“, aga Bulgarin on kirjutanud ka palju muud. Ka tõlked iseenesest ei tõesta teose kirjanduslikku väärtust, vaid võivad olla huvipakkuvad ka mõnes muus aspektis. Ilmselt vihjatakse nimetatud romaanis vägagi tõetruult kirjeldatud intriigidele ja sulidele tollaegse Venemaa kõigis ühiskonnakihtides, kes muidugi lõpuks oma teenitud palga saavad, ja vaenelaps oma õne (ning suure päranduse) leiab. Teistsugune lõpp polnuks mõeldavgi. Näiteks ka aastaid hiljem tuli Nikolai Nekrassovil ajakirjas järjelt avaldades anda tsensuuri jaoks allkiri, et lõpp saab olema igati õiglane ja õnnelik. Seda tuleks meilgi ärkamisaegete autorite halearmsaid teoseid halvustades meeles pidada.

Kui Bulgarin järgmisel, 1859. aastal sureb, märgitakse see ära nekroloogide rubriigis: 1. sept. suri oma suvekodus Karlovas, Tartu vahetus läheduses tuntud vene kirjanik, tõeline riiginõunik Thaddäus von Bulgarin 71. eluaastal.⁵⁷ Sama lehekülje teises veerus, kirikuraamatute väljavõtetes teatatakse roomakatoliku kirikust, et 1. sept. lahkus tõeline riiginõunik ja ordenikandja Thaddäus Iwanovitsch v. Bulgarin, Karlova ja Sarakuse mõisate omanik, vanuses 70 a., 2 kuud ja 8 p. Ülejärgmises numbris on isanime parandus – Benedictovitsch. Kirjeldatakse ka matuseid 5. septembril ülikooli roomakatoliku kirikus, kuhu lahkunu oli toodud eelmisel õhtul talupoegade tõrvikurongkäigu saatel. Matustest kirjutatakse veel: „Bulgarini matustel kandis leinasaua kadunu pikaajaline volinik ning tema memuaaride tõlkija, piirkonnainspektor [Ernst] v. Reinthal. Kuuehobuse

⁵⁶ Inland, 1858, nr 25, vg 406.

⁵⁷ Inland, 1859, nr 36, vg 713–714.

matusetõllale järgnesid kõik tema mõisate peremehed, kes pärast kiriklikku tseremooniat haual alustasid eestikeelset leinalaulu.⁵⁸

Samas numbris⁵⁹ teatatakse memuaaride ilmumisest Ernst v. Reint-hali ja H. Clemenzi tõlkes, mis nüüd, pärast autori surma peaksid pakkuma erilist huvi. Elavad mälestused lapsepõlvest ning nooru-sest, võrtsitatud huvitavate seikadega väljapaistvate isikute elust, ustavus troonile ja isamaale kujutavad endast inimlikku vastu-kaalu K. L. Blumi koostatud krahv Jacob Johann v. Sieversi [kuulus Katariina II lähikonda] vastilmunud meenutustele, kus vaadeldakse aega ja sündmusi trooni kõrguselt. Mõlemad alustavad tagasivaatega Põhjasõjale ja kirjeldavad Poola saatust XVIII sajandil, teatades nii mõndagi uut.

Nende mälestuste katkendeid „Kaardiväe ulaanide läbimarss Liivimaalt pärast lahingut Eylau juures 1807. aastal“⁶⁰ ja „Teateid liivimaalastest“⁶¹ ilmub *Inlandi* kolmes numbris. Pikemalt on esimeses peatunud polguülevaade, suurvürst Konstantin Pavlovitši ja ohvitseride auks peetud suurejoonelisel ballil Tartus, aga ka eestlaste ja nende eluviiside ning toidu iseloomustusel. Siinjuures on Bulgarini märkus, et kui ta hiljem Karlova mõisnikuna püüdis oma talupoegade toidusedelit parandada, oli tema peale kaevatud, et ta tahtvat neid näljutada. Suitsutarede kirjeldusele on lisatud tõlkija E. Reint-hali märkus, et tänaseks on tänu ahjudega puhaskambrite ehitamisele olukord parem. Teises katkendis meenutatakse Liivimaalt pärit õpetajaid kadetikorpusel ja kaaslasid Soome sõjakäigult 1808, sh antakse väga kiitev hinnang eestlasest kindralile Eriksonile, kes olevat Tartus käies tänanud linnavalitsust omaaegse ülekohtu eest, mille tõttu ta sattus nekrutiks.

Pärast Bulgarini surma on *Inlandi* huvi hääbuva CII vastu lakanud. Veneteemalised artiklid ja reisikirjad on saenenud viimase kolme aastakäigu jooksul, Heinrich Eisenschmidt (polnud mahti kontrol-lida tema seotust Peetri koguduse samanimelise eestlasest pastoriga)

⁵⁸ *Inland*, 1859, nr 36, vg 707, nr 38, vg 742.

⁵⁹ *Inland*, 1859, nr 38, vg 743–744.

⁶⁰ *Inland*, 1861, nr 16, vg 235–242 ja nr 17, vg 257–262.

⁶¹ *Inland*, 1861, nr 18, vg 272–276.

ja dr C. Hecheli toimetamisperioodil, kellel tuli ka teatada ajakirja sulgemisest.

Pikem artikkel „Venelased välismaal“⁶² tuntud slavofiili Konstantin Aksakovi (1817–1860) sulest on refereeritud Moskva päevalehest *День* – ainus *Inlandis* mainitud vene ajaleht peale ЦП. Selles kurdetakse, et venelased-aadlikud reisivad massiliselt välismaale, elavad seal tervete kolooniatena, kuid ei austa oma kodumaad ja kummardavad kõike välismaist, püüavad lastele anda võõrkeelset haridust, häbenevad oma vene päritolu jne.

Kokkuvõtteks võib öelda, et *Inland* jäi üldiselt oma nimele truuks. Bulgarini ja tema ajalehe sagedasem osatamine oli eeskätt seotud Balti provintside elu vahendamisega vene lugejale viimase poolt. Otsene vene temaatika on siiski erandlik.

1863. aastal sai *Inlandi* aeg ümber. Ta ei suutnud võistelda kahe uue laiendatud programmiga väljaandega – 1859 hakkas ilmuma humanitaarse sisuga *Baltische Monatsschrift* ning 1863 töenduslik-põllumajandusliku kallakuga *Baltische Wochenschrift*. Mõlemad pidasid vastu kuni I maailmasõjani ehk impeeriumi kukutamiseni, esimene tegutses baltisakslaste häälekandjana hiljemgi.

⁶² *Inland*, 1863, nr 31, vg 485–490.

BULGARIN UND RUSSISCHE THEMATIK IN DER ZEITSCHRIFT DAS INLAND

Zusammenfassung

Das Inland (1836–1863) war meist für auswärtige Autoren und Materialien geschlossen, die wenigen Aufsätze und Referate über russische Autoren und Journalistik drehen sich hauptsächlich um den berühmtesten russischen Schriftsteller und Journalisten polnischer Herkunft Faddei Bulgarin (1789–1859), Gründer und Herausgeber der Tageszeitung *Северная пчела* (Nordische Biene – NB), Autor von vielgelesenen Romanen und Erzählungen und unzähliger Feuilletons, seit 1828 Besitzer des Gutes Karlowa an der Stadtgrenze Tartu, wo er die Sommerferien, zuweilen ganze Jahre verbrachte und auch begraben ist.

Er wusste sich überall mehr Feinde als Freunde zu verschaffen, aber nicht wegen seiner angeblichen Denunziationen – das blieb ihm fremd, – sondern weil seine Meinung über Autoren, Künstler usw. nicht immer schmeichelnd war. Das Publikum vertraute ihm, was sich im Absatz der gelobten oder getadelten Werke widerspiegelte. Daran liegt auch der Grund seines Streits mit Puschkin 1830 (den er früher und später immer hochgepriesen hat), worauf Letzterer mit bekannten bissigen Pamphlets antwortete, die anderthalb Jahrhunderte lang als die vertrauenswürdigste Quelle für Bulgarin's Tätigkeit galten.

Seit 1844 werden im *Inland* Referate aus der NB, meist mit Bulgarin's Nachrichten aus Livland in seinen Sommerbriefen mit allerlei Beobachtungen und Meinungen über örtliche Geschichte und Verhältnisse, gebracht. Es war bekannt, dass die „Biene“ im Winterpalast vom Kaiser gelesen wurde, deshalb waren alle Behörden daran interessiert, dass ja nichts Ungünstiges unter des Allerhöchsten Augen komme. Bulgarin aber benutzte die Sonderstellung der Ostseeprovinzen dazu, um in maßlosen Lobliedern der deutschen Bildung und hiesiger Universität oder der blühenden Gutswirtschaft nach

Aufhebung der Leibeigenschaft seine Ansichten und Vorschläge zu verstecken, soweit das bei der scharfen Zensuraufsicht möglich war.

Russische Schriftsteller kommen im *Inland* höchst selten vor: im Jahr 1846 kleine dramatische Bearbeitung einer Erzählung des Dekabristen Bestuzhew-Marlinski, 1852–53 kleine Übersetzungen aus Puschkin und Krylow, einige Aufsätze über russische Geschichte und Sprachlehre. Das Übrige betrifft Bulgarins Aufsätze, Berichtigungen und Entgegnungen auf dieselben. Die Zweckmässigkeit der Übersetzung seiner Memoiren hat Zweifel hervorgerufen, doch sind daraus Bruchstücke über Livland und Dorpat im *Inland* erschienen.

Im Allgemeinen ist *Inland* seinem Namen treu geblieben. Eine unmittelbare russische Thematik kommt nur ausnahmsweise vor. Die Beschäftigung mit Bulgarin und seiner Zeitung ergibt sich aus seinen Vermittlungen der Ostseeprovinzenthematik für den russischen Leser.